

KUKA DIGITOI KULTTUURIPERINTÖMME?

26.5.2010

Pekka Heikkinen

KANSALLISKIRJASTO

NATIONALBIBLIOTEKET

- 1. TAUSTAA: DIGITOINNIN HAASTE JA SELVITETTÄVÄT
TEKIJÄNOIKEUSKYSYMYKSET**
- 2. GOOGLE BOOK SETTLEMENT**
- 3. EUROPEANA: SEURAAVAT ASKELEET**
- 4. KANSALLINEN DIGITAALINEN KIRJASTO**

TAUSTAA

- eurooppalaisten kirjastojen, arkistojen, museoiden ja audiovisuaalisten arkistojen fyysisistä aineistoista on digitoitu noin **5 prosenttia**
- noin **70 %** kirjastojen ja **50 %** arkistojen digitoiduista aineistoista on saatavilla verkosta
- museoilla ja audiovisuaalisilla organisaatioilla määrä on vain viitisen prosenttia, mikä johtuu pääasiassa aineistojen oikeuksista.

TEKIJÄNOIKEUDELLISESTI RELEVANTIT KYSYMYKSET

1. oikeus valmistaa kappaleita
2. oikeus saattaa yleisön saataville laitoksen ulkopuolella
3. orvot teokset

TAUSTAA

-alle 20% painetusta kulttuuriperinnöstä on tekijänoikeussuojasta vapaata (public domain)

-alle 5% on saataville kaupallisen välityksen kautta (in print)

-yli 75% on aineistoa, jonka painos on loppunut tai jonka tekijänoikeudellinen status on epäselvä (orvot teokset yms.)

-> sopimisen ja selvittämisen alue!

Massadigitoinnin ongelma

- muistiorganisaatioiden haaste: muutos analogisten kokoelmien ”vartijoista” digitaalisten palveluiden tarjoajaksi edellyttää aivan uudenlaisia resursseja
- periaatteessa pyydettävä lupa kappaleenvalmistukseen jokaiselta yksittäiseltä oikeudenhaltijalta
- työmäärä ja kustannukset valtavia; apuna lain rajoitussäännökset (16§) sekä kollektiivihallinnointi
- maksako hyvitysmaksuja loukkaukanteiden nostajille vai maksaako oikeuksien selvittämisestä ?

Teknisen digitointiprosessin kustannukset

Arvioita:

- Ranskan kansalliskirjasto**: kokoelmien digitointiin tarvittaisiin n. 400 M €
10 vuoden aikana
- Tanskan kansalliskirjasto**: kokoelmien digitointi vuoteen 2000 saakka maksaisi n. 67 M €
- Suomen Kansalliskirjasto**: digitointi 22€/kirja, koko Fennica 16,4 M €
- arvio **koko maailman** kirjallisuuden osalta **24 Mrd** dollaria
(30 miljoonaa kirjaa joista viidennes suojasta vapaita)
- lisäksi oikeuksien selvittämisen, lisensoinnin ja pitkäaikaissäilyttämisen kustannukset

II. GOOGLE Book Search

Tausta

- Google aloitti kirjojen skannauksen vuonna 2002
- oikeusjuttu vuonna 2005 (ovatko ”snippets” fair use)
- sopimus oikeudenhaltijoiden ja Googlen välillä vuonna 2008
- edelleen tuomioistuimen arvioitavana (kilpailunäkökohdat)

Edut ja haitat kirjastojen kannalta?

- tärkeimpien eurooppalaisten kirjastojärjestöjen kanta ollut varauksellisen myönteinen

HUOM!

- eroteltava Yhdysvalloissa käynnissä oleva oikeusjuttu sekä Googlen sopimukset eurooppalaisten tieteellisten kirjastojen kanssa
- GBS ratkaisulla ei suoranaisia vaikutuksia Eurooppaa, silti välillisesti
- > Googlen kiinnostus digitoida **myös tekijänoikeuden suojaamaa** aineistoa riippuu tuomioistuimen ratkaisusta
- tähän mennessä digitoinut suojattua aineistoa joko sopimuksen nojalla tai §107 fair use säännökseen vedoten

GOOGLE BOOK SETTLEMENT

-syksyllä 2008 sopimus kanteen nostaneiden oikeudenhaltijoiden kanssa

Sopimus kattaisi:

-kirjat, jotka julkaistu ennen 5.1.2009

-vain teokset, jotka julkaistu Kanada, GB, Australia tai rekisteröity USA

-ei koske kirjoihin sisältyviä valokuvia

-pääpaino kirjoissa jotka edelleen suojattuja, mutta eivät saatavilla kaupallisilla markkinoilla (in copyright, out of print)

-kiistanalainen kysymys: ratkaisun vaikutukset ulottuisivat kaikkiin “samassa asemassa oleviin oikeudenhaltijoihin” (class action)

IN PRINT JA OUT OF PRINT

a) suojasta vapaat teokset

-Google voi edelleen vapaasti näyttää kokotekstin

b) suojatut, ei markkinoilla olevat teokset

-voi näyttää 20% teoksesta, korkeintaan 5 peräkkäistä sivua

c) suojatut ja kaupallisilla markkinoilla olevat teokset

-vain bibliografinen tieto

GBS

- oikeudenhaltija tulisi sanoutua irti (opt out), muutoin tulee sopimuksen piiriin**
- pyydettyä 5.11.2011 mennessä, että kirja jätetään skannauksen ulkopuolelle**
- tämänkin jälkeen voi pyytää, että poistetaan palvelusta; tällöin Google kuitenkin voi pitää jo skannaamansa teoksen**
- pääsy vain US osoitteista, ei esim. Euroopasta**

Book Rights Registry

- tarkoituksena perustaa erillinen oikeudenhaltijajärjestö BRR
- johtokunnassa (board) niin tekijöiden kuin kustantajien edustus
- Google maksaa **60 \$** jokaisesta skannaamastaan kirjasta
- BRR määrittelee käyttöön perustuvat maksut
- tuloja myös mainonnasta, tilauksista, myynnistä
- Google pitää tuloista **37%** ja maksaa BRR **63%**

PÄÄSY MAKSUA VASTAAN

- a) yksittäisillä käyttäjillä mahdollisuus ostaa aineistoa
- b) instituutioiden eli kirjastojen ja yliopistojen tilaukset
 - vuosimaksut
 - Google ja BRR määrittelevät hintatason
- c) yleisölle vapaat päätteet, jotka voidaan sijoittaa laitosten tiloihin
 - katseltavissa, printtaus vain maksua vastaan

GBS - yhteenveto

- Kuluttajilla on mahdollisuus ostaa pääsy teoksiin, joita ei ole tarjolla markkinoilla (out of print)
- Laitokset voivat ostaa pääsyt miljoonista kirjoista koostuvaan kokotekstikantaan
- Käyttäjät saavat ilmaisen pääsyt kokotekstitietokantaan laitosten tiloissa sijaitsevilta päätteiltä
- Tutkijat saavat pääsyt korpukseseen (non-consumptive research)
- Sopimuskumppanikirjastot saavat digitaalisen kopion kokoelmiinsa
- Google ja BRR hallinnoivat orpoteoksia (ei rekisteröity)
- Pääsy aineistohin vain Yhdysvalloissa sijaitsevilta osoitteilta

PUOLESTA...

- miljoonia teoksia saadaan digitoitua ja voidaan tarjota käytettäväksi
- erityisesti out of print teosten saatavuus paranee merkittävästi
- eräs ratkaisu **orpojen teosten** ongelmaan
- yleisöllä vapaa pääsy** miljooniinkirjoihin laitosten tiloissa sijaitsevilta päätteiltä
- kustantajille ja tekijöille uusia ansaintamahdollisuuksia
- tulevaisuudessa laajempi mahdollisuus tarjota aineistoja käytettäväksi e-kirjoina lukulaitteiden kautta
- vastaavaa toista toimijaa ei ole: kirjastoilla ei resursseja eikä julkinen valta rahoita

VASTAAN..

- **Google saa monopoliaseman informaatiomarkkinoilla**
- **Google pystyisi hinnoittelemaan pääsyn vapaasti**
- **Kulttuuriperintöä ei tulisi jättää yksityisen yrityksen vastuulle**
- **GBS ei määrittele, miten Google ja BRR suojaisivat käyttäjien yksityisyyttä**
- **Mainonta hakujen yhteydessä, mahdollisuus seurata lukutottumuksia ja hyödyntää tietoa kaupallisesti**
- **”Opt out” tekijänoikeuden periaatteiden vastainen**
- **Sopimus syrjäyttää lainsäädännön ja siinä määritellyt rajoitukset**
- **Vie pohjan orpoja teoksia koskevan lainsäädännön kehittelyltä**

Kirjastojen näkökulma

IFLA, EBLIDA, LIBER asenne sinällään myönteinen, varauksin:

- Kirjastonäkökulmasta **heikko tekninen laatu ja metadata**
- Kuvien yms. poisjättämisen jälkeen teokset epätäydellisiä
- **Hinnoittelua** säänneltävä
- Erityisesti tiedeyhteisön edustus BRR tarpeen
- Yksi yleisöpääte/laitos ei riittävä
- Mahdollisuus **sensuroida** kiistanalaisimpia teoksia (Googlen täytyy tarjota pääsy vain 85% digitoidusta aineistosta)
- Millaiseksi kirjastojen rooli muotoutuu; jos kirjastot karsivat kokoelmiaan, Google on tällöin ainoa väylä kulttuuriperintöön

UUSI SOPIMUSLUONNOS (LOKAKUU 2009)

-**muut kuin US julkaistut** teokset jäävät ulos, poikkeuksena teokset jotka julkaistu Kanadassa, Englannissa, Australiassa (lainsäädäntö näissä riittävän samanlainen)

->

rajoittaa merkittävästi sopimuksen alaa, arviolta 50% yhteistyökirjastojen nimikkeistä on julkaistu muulla kielellä kuin englanniksi

-**orvot teokset**: näistä saatuja tuloja ei käytetä BRR toimintaan vaan käytetään joko oikeudenhaltijoiden etsintään tai jaetaan 5 vuoden jälkeen yleishyödyllisiin tarkoituksiin

-**yleisölle avointen päätteiden** lukumäärää mahd. lisätä

OIKEUSJUTTU KESKEN

- US oikeusministeriön varauksellinen kanta myös uudempaan sopimusluonnokseen
- ”Fairness-hearing” New Yorkin piirituomioistuimessa 18.2.2010; tuomari ei lausunut vielä mitään
- ratkaisua odotellaan ”tämän vuoden aikana”
- oikeusjuttu jatkuu, monimutkainen kokonaisuus (ks. kuvio)

NYKYTILANNE

- Google on skannannut yli 10-12 miljoonaa kirjaa, mitä tapahtuu näille Googlen jo skannaamille kirjoille, jos sopimus hylätään?
- sopimuksia yli 40 tieteellisen kirjaston kanssa; sopimus yli 30 000 kustantajan kanssa (Google Books Partner Program)
- maaliskuussa 2010 **Italian kulttuuriministeriö** sopi Googlen kanssa miljoonan Rooman ja Firenzen kansalliskirjastojen kokoelmiinkuuluvan teoksen skannaamisesta (oma digitoitikeskus)
- vaikka kirjastoilla sopimuksen mukaan oikeus valita digitoitava aineisto, Google käytännössä valinnut

Yhteistyökirjastot

Kaikki kirjat:

**Columbia University
Cornell University Library
Harvard University
Princeton University
Stanford University
University of California
University of Michigan
New York Public Library**

Out of copyright:

**Baijerin valtionkirjasto
Gentin yliopiston kirjasto
Lyonin kirjasto
Katalonian kansalliskirjasto
Oxfordin yliopiston kirjasto
Complutense yliopisto, Madrid
Lausannen yliopiston kirjasto**

GOOGLE

HYVÄ

vai

PAHA?

JOTAIN MÄTÄÄ TANSKANMAALLA?

-tarve 67 miljoonaa euroa, tarjolla 1 miljoona kolmen vuoden projektiin

-> yhteistyö kaupallisten toimijoiden kanssa

a) **ProQuest** jo digitoinut ennen 1600 julkaistut kirjat, optio digitoinnista vuoteen 1700

-nämä ovat saatavilla vain tanskalaisista IP-osoitteista

www.proquest.co.uk/enUK/aboutus/pressroom/09/20091201.shtml

b) neuvottelut **Googlen** kanssa keväällä 2010, tavoitteena ennen 1959 julkaistun aineiston digitointi

-nykytilanteessa Google ollut haluton digitoimaan suojattua aineistoa (1860- jälkeen)

RANSKA

-Sarkozy: yli miljardi euroa digitointihankkeisiin, ”kansallinen laina”; osa maksettava takaisin, tavoitteena myös kaupallinen hyödyntäminen

-toukokuussa 2010 ”Comite des sages”, 3 henkeä; tavoitteena muotoilla yhteinen linja suhteessa Public-Private-Partnership

« *For a regulated and balanced digitisation, to get out of a fruitless confrontation between Google on one hand, and a multiplicity of european answers on the other hand* »

III. EUROOPAN VASTAISKU: EUROPEANA

- Europeana on kansallisten digitaalisten kirjastojen portaali
- avattu marraskuussa 2008
- ei komission hanke vaan erillinen säätiö Europeana Foundation

- vain suojusta vapaata aineistoa
- epätasapaino: Ranska toimittanut aineistosta 47%

- hallinto- ja rahoitusmalli** ratkaisematta, rahoitustarve 2011-2013
1,3 M €/v eli vain murto-osa digitoinnin kustannuksista
- EU/kansallinen/yksityinen rahoitus?

- juridinen vastuu** jää aineistoa toimittaville laitoksille

EUROPEANA – SEURAAVAT ASKELEET

- konsultaatio Europeanan kehittämisestä syksyllä 2009, tuloksia:
- tulisi nykyistä paremmin heijastella eurooppalaista kulttuuriperintöä, nykyään painottuu liikaa tiettyihin maihin, tietynlaisiin aineistoihin (kirjallisuus ylliedustettu ja ääni/kuva/AV aliedustettu)
- tulisiko toimia vain hakukoneena (access point), vai tulisiko pyrkiä tuottamaan myös lisäarvoa (editorial activities)
- käyttäjien tarpeiden kartoittaminen olennaista; pidettiin tärkeänä mahdollistaa myös aineiston luova jatkokäyttö

AINEISTON JAKAUMA MAITTAIN

(heinäkuu 2009)

Ranska 47 %

Saksa 15 %

Hollanti 8 %

Englanti 8 %

Muut alle 1%

Ruotsi 5 %

Suomi 4 %

Kreikka 2 %

Italia 1%

Belgia 1%

MILLAINEN EUROPEANA?

Tulisiko painottaa laatua vai määrää:

Vaikka ”**mestariteosten**” tulisi ainakin löytyä Europeanasta...

...niin tulisiko **käyttäjien valintojen** antaa ohjata millaisia sisältöjä sen kautta tarjotaan? (käyttäjänalyysien tarve)

EUROPEANA – SEURAAVAT ASKELEET

- edelleen merkittäviä näkemyseroja oikeudenhaltijatahon ja muiden osapuolten välillä
- oikeudenhaltijat: digitointi ja käyttöön saattaminen vain nykyisten oikeussääntöjen puitteissa
- kulttuuri-instituutiot: tarve uudistaa ja harmonisoida tekijänoikeudellinen sääntely eurooppatasolla, cut-off date (vrt USA)
- miten päästä tasapainoisiin sopimuksiin?

EUROPEANA: KAUPALLINEN ULOTTUVUUS?

Europeana **Public Domain Charter** huhtikuu 2010:

- “*creation of Public Domain content does not create new rights*”
- “*works that are in the Public Domain in analogue form continue to be in the Public Domain once they have been digitised*”

Palvelun/sisällön tuotteistaminen tarjoaisi kulttuuri-instituutioille mahdollisuuden saada osa digitoinnin kustannuksista perittyä takaisin:

- ainakin **korkealaatuiset kuvat** tai **sisällön kaupallinen uusiokäyttö**
- yksityiset yhteistyökumppanit edellyttävät yksinoikeutta, ainakin määräajaksi (3-5 vuotta)

DIGITAALINEN AGENDA

- SiV lausunto 5.10.2010: vahva tuki Europeana-hankkeelle
- EU:n komissio julkaisi 24.5. ”Digitaalisen Agendan”: investoinnit informaatioteknologiaan ja yhtenäisten markkinoiden luominen, mutta myös
”improving online acces to the wealth of European cultural heritage by proposing a sustainable model for financing for the EU public digital library Europeana and for digitising Europe´s culture works” 2012
- lupaus **orpoja teoksia** koskevasta direktiivistä 2010
- ehdotuksia **oikeuksien hallinnoinnin** tehostamiseksi, lupaus tätä koskevasta direktiivistä 2011

KANSALLINEN DIGITAALINEN KIRJASTO

KANSALLISKIRJASTO

NATIONALBIBLIOTEKET

MILLAINEN KDK?

-millainen ja miten laajana KDK halutaan avata yleisölle 2011?

- a) vain ei-suojattua aineistoa sisältävä ”**köyhän miehen-KDK**”
- b) tarkasti rajatut, priorisoidut aineistot sisältävä ”**kulttuuri-KDK**”
- c) kattavasti myös suojattua aineistoa sisältävä ”**koko kansan KDK**”

-> lisensointia koskevat ratkaisut tältä pohjalta

-käytettävissä olevat juridiset rakennuspalikat jo pääosin tiedossa (poik. orvot teokset), rahoitusmalli avoin

AINEISTON VOLYYMI

- digitoituja objekteja on n. **4 miljoonaa**, ja määrän arvioidaan kaksinkertaistuvan vuoteen 2013 mennessä
- suurin osa tästä aineistosta halutaan tarjota yleisökäyttöön asiakasliittymän kautta (KDK-raportti 4.6.2009)
- miten sopimuksellisesti ratkaistavissa?
- sopiminen aineistoryhmittäin, käyttäjäryhmittäin, sektoreittain-> ongelma: kokonaisuudesta tulee helposti niin monimutkainen, että vaikeasti hallittavissa
- > onko tämä edes tarpeen?

TEKIJÄNOIKEUDELLISESTI RELEVANTIT KYSYMYKSET JA ENSISIJAINEN RATKAISUMALLI

1. oikeus valmistaa kappaleita
-> lain rajoitussäännös
2. oikeus saattaa yleisön saataville laitoksen ulkopuolella
-> lisensointi
3. orvot teokset
-> EU:n ratkaisut

DIGITOINNIN EDELLYTYKSET

- TekijäL 16§: asetuksella määritellyillä kirjastoilla, arkistoilla ja museoilla on oikeus valmistaa kappaleita
- > ulottuuko tämä erivapaus myös PAS-järjestelmään?
- vain niiltä osin, kuin valmistus tapahtuu asetuksessa määritellyn muistiorganisaation aloitteesta ja vastuulla
- direktiivi art 5 kohta 2 c, ”kappaleen valmistamisien tulee olla erityisiä tapahtumia” (tarkkaan määritelty, specific acts), HE 28/2009, s.29

KÄYTTÖÖN SAATTAMINEN LAITOKSEN ULKOPUOLELLA

-ei-suojatun aineiston osalta ei ongelmia (vanhin aineisto, viranomaisaineisto)

-ratkaisumallit suojatun aineiston osalta:

a) linkitys oikeudenhaltijoiden sivuille

-Gallica 2: sisältää myös linkkejä ranskalaisten kustantamojen suojattuun aineistoon

-> käyttäjät voivat ostaa teoksia kustantamojen omilta sivuilta

b) lisensointi

-niiltä osin kuin lisensointi ei jo ole olemassa

MILLAISIIIN SOPIMUKSIIN?

- lähtökohtana aineistojen priorisointi ja ryhmittely sektoreittain,
ks. esim. KDK-kokonaisarkkitehtuuri-raportti s. 37
- oikeudenhaltijatahon näkökulma asiaan on toinen: lähtökohtana aineiston sensitiivisyys ajatellen käytön arvioituja markkinavaikutuksia
- sopimusrakenne syntyy näiden näkemysten vuorovaikutuksen tuloksena**
- mallisopimusten ongelma: laitokset ovat jo saman sektorin sisällä hyvin erilaisia, samoin aineistot

ORVOT TEOKSET

-teokset, joiden oikeudenhaltijaa ei tunneta/tavoiteta

-museoissa erityisesti **valokuvat**, arkistoissa **julkistamaton arkistoaineisto**

1) sopiminen ei edes ole mahdollista

2) onko käytöstä maksettava, jos oikeudenhaltija ei ilmesty korvausta vaatimaan?

3) kuka tällöin saa korvaukset?

ORVOT TEOKSET (2)

-odotettava EU-tason ratkaisuja; määrittely eurooppatasolla vielä auki (syksyllä 2010?)

-komissio listannut kuusi ratkaisuvaihtoehtoa; näistä kolme nojaa lisensointiin, kolme sääntelyyn

Esimerkiksi: -sopimuslisenssi

**-sääntely jossa määritelty edellytetyn etsinnän
("diligent search") kriteerit**

-kansallisten ratkaisujen **vastavuoroinen tunnustaminen**

MISSÄ VAIHEESSA OLLAAN NYT?

-selvitettäviä kysymyksiä:

a) vielä tarvittavat aineistoselvitykset ja niiden toteutus?

b) missä vaiheessa neuvottelut oikeudenhaltijatahon kanssa avataan?

-maaliskuun lopussa ministeriö järjesti tilaisuuden, jossa paikalla oikeudenhaltijapuolen edustajia; tavoitteena lähinnä informointi

c) millaista tukea laitostasolla kaivattaisiin?

-Huom! vastuu oikeuksien selvittämisestä jää yksittäisille laitoksille

METADATA: MILLAISIA OIKEUKSIA?

1) Euroopan yhteisöjen tuomioistuin (C-5/08) 16.7. 2009:

Infopaq v. Danske dagbladets förening

-leikepalvelu, 11 sanan kopioiminen loukkasi yksinoikeutta

2) Bundesgerichtshof (Saksan Korkein oikeus) 29.4.2010:

-thumbnails käyttö Googlen hakupalvelussa sallittua

<http://tinyurl.com/34wejvp>

-Suomessa katsottu suojatuksi, TN

KIITOS!

KANSALLISKIRJASTO

NATIONALBIBLIOTEKET